

Duurzaam pensioensparen anno 2018, kan dat?

Het is de periode waarin we brieven ontvangen van financiële instellingen die ons eraan herinneren dat we aan het einde van dit jaar "ons belastingvoordeel voor 2018 moeten optimaliseren met het pensioensparen". Pensioensparen is vaak de allereerste, of zelfs de enige investering die mensen doen. Bij pensioensparen zet je geld opzij voor je oude dag én profiteer je van een fiscaal voordeel.

Nieuwe fiscale regels maken pensioensparen wel ingewikkelder. Voor bewuste spaarders is het daarnaast belangrijk te weten waar hun geld in wordt belegd. Welke projecten en bedrijven worden met dit pensioenspaargeld gefinancierd? Zijn er "maatschappelijk verantwoorde" oplossingen voor pensioensparen op de Belgische markt? FairFin en haar Franstalige partner Financité analyseren de situatie.

Inhoudsopgave :

- De verschillende pijlers van het pensioen
- Nieuwe fiscale regels met een addertje onder het gras
- Beperkt 'duurzaam' aanbod
 - KBC Pricos SRI
 - vdk Pension Fund
 - ING Star Fund

Pensioensparen, een onderdeel van het pensioenstelsel

Men kan stellen dat het Belgische pensioenstelsel uit vier pijlers bestaat:

1. de eerste pijler is het wettelijke pensioen;
2. de tweede is de extralegale of aanvullende pensioen. Enerzijds de werkgever gestuurde groepsverzekering voor werknemers en anderzijds het Vrij Aanvullend Pensioen voor Zelfstandigen (VAPZ) en de Individuele Pensioentoezegging (IPT) voor zelfstandigen;
3. de derde pijler is het individuele stelsel, onder de vorm van "lang termijn-" en/of "pensioensparen"
4. de vierde kan elke andere vorm van spaargelden zijn, die geen belastingvoordeel hebben, gaande van de klassieke spaarrekening tot een onroerend goed.

Er bestaat een groot verschil tussen de eerste pijler en de andere drie pijlers. De eerste pijler is namelijk gebaseerd op een systeem van verdeling en solidariteit: de bijdragen van personen met een inkomen uit betaald werk financieren de pensioenen van mensen op rust.

Spaarders worden daarnaast aangemoedigd om te beleggen in de andere pijlers die gebaseerd zijn op een kapitalisatiesysteem. Als gevolg hiervan wordt een groeiend deel van het pensioen 'gefinancierd' omdat het grotendeels belegd wordt in aandelen en obligaties van beursgenoteerde bedrijven. Het gespaarde geld wordt daardoor blootgesteld aan de grillen van schommelingen op de markten die sterk

worden gedomineerd door een kortetermijnvisie. Bovendien wordt het vaak geïnvesteerd in grote multinationale ondernemingen en financiële instellingen die weinig of geen link hebben met de reële en lokale economie en in veel gevallen zelfs onze toekomst in gevaar brengen.

Om een idee te geven van de bedragen die in de verschillende pensioenstelsels zitten, hebben we de volgende cijfers gevonden. De tweede pijler vertegenwoordigde ongeveer [92 miljard euro](#) geïnvesteerd kapitaal in 2016. Pensioensparen, dat deel uitmaakt van de derde pijler, is erg populair in België: ongeveer [2,5 miljoen mensen](#) doen hieraan. De bedragen onder beheer groeien stelselmatig en bedroegen eind van 2017 meer dan [33 miljard euro](#). Hoewel het minder is dan de tweede pijler, blijft het significant.

Dat lijken enorme bedragen maar ter vergelijking gaan er veel grotere bedragen om in de eerste pijler. In 2018 bedraagt het wettelijke pensioen [2,2 miljard euro per maand](#) aan uitkeringen voor bijna 2 miljoen begunstigen, betaald door de federale pensioendienst. Indien we dit maandelijks bedrag cumuleren over de gemiddelde periode waarop de Belg met pensioen is (23 jaar), komen we op een totaal bedrag uit van 624 miljard euro!

Bij FairFin en Financité zouden we graag zien dat er werd gezocht naar andere manieren om het eerste pijler pensioen zeker te stellen. En zou het daarnaast niet beter zijn om ons pensioensparen te kunnen investeren in lokale projecten met een maatschappelijke meerwaarde, indien we een duurzame toekomst willen garanderen? Het is in ieder geval onze wens om een hervorming van het pensioenstelsel in deze zin te zien.

In dit document maken we alvast een evaluatie van het huidige aanbod van meer of minder 'duurzame' pensioenspaarfondsen (dus derde pijler).

Nieuw fiscaal regime: let op met het bedrag dat u investeert !

Sinds 2018 bestaan er (voor het aanslagjaar 2019) [twee parallelle fiscale regimes voor het pensioensparen](#), volgens de Federale Overheidsdienst Financiën.

Het 'klassieke' systeem dat het mogelijk maakt om "maximaal 960 euro te betalen met een belastingvermindering die overeenstemt met 30% (+ gemeentebelasting) van het betaalde bedrag (een voordeel van maximaal 288 euro)". Dit betekent dat als ik in 2018 960 euro investeer in mijn pensioenspaarproduct, ik 288 euro van mijn belastbare bedrag mag aftrekken in 2019 (inkomsten 2018).

De 'nieuwe' regeling, die het mogelijk maakt om "maximaal 1.230 euro te betalen met een belastingvermindering van 25% (+ gemeentebelasting) van het betaalde bedrag (dus maximaal 307,5 euro voordeel)". Als ik dus in 2018 1.230 euro in mijn pensioenspaarplan steek, kan ik 307,50 euro van mijn belastbaar bedrag aftrekken in 2019 (inkomsten 2018).

Als we even hoofdrekennen, in acht genomen dat dat alle betalingen boven de € 960 onmiddellijk overschakelen naar het nieuwe systeem van 25%, komen we erachter *dat het belastingvoordeel nadelig is voor bedragen tussen 960 euro en 1.152 euro*. Een nota van de Rekenkamer toont aan dat "de regering bewust is [dat 15% van de](#)

[spaarders \(ongeveer 380.000 mensen\) niet zullen handelen in hun eigenbelang maar in dat van de staatskas](#)". De staat zou dus baat hebben bij het gebrek aan kennis van mensen die ervoor kiezen om een bedrag te investeren dat uiteindelijk ongunstig voor hen zou zijn. Onnodig te benadrukken hoe belangrijk het is om zich voorafgaand aan een financiële transactie telkens goed te informeren.

Samengevat, het is beter om

- ofwel een bedrag van maximaal 960 euro (aan 30%) te beleggen,
- ofwel een bedrag tussen 1.152 en 1.230 euro (aan 25%)

Hoe duurzaam zijn de huidige pensioenspaarformules?

Pensioenspaarproducten worden zowel door banken als verzekeringsmaatschappijen aangeboden en werken op basis van een kapitalisatiesysteem. Dit betekent dat het geïnde geld meestal wordt belegd in een portefeuille van verschillende financiële producten. Naast staatsobligaties en soms een beetje vastgoed wordt vooral in obligaties of aandelen van bedrijven geïnvesteerd, met de bedoeling dat het kapitaal zou groeien.

Maar hoe worden de aandelen en obligaties geselecteerd voor een pensioenspaarproduct? Het **overgrote deel van de pensioenspaarproducten omvatten geen verwijzing naar maatschappelijke criteria** en volgen enkel financiële criteria. Op de markt zijn er dus maar heel weinig duurzame oplossingen, ondanks de groeiende vraag van investeerders.

[In 2015](#) ontwikkelde **vdK bank** als eerste bank in België een duurzaam beleggingsbeleid voor haar vdk Pension Fund. Dit was echter slechts een eerste tamelijk beperkt initiatief. In 2017 lanceerde FairFin daarom een oproep aan de financiële sector om een echt ambitieus duurzaam aanbod voor het pensioensparen te ontwikkelen. Sindsdien hebben twee andere banken aangekondigd dat ze hierrond vooruitgang hebben geboekt.

In [mei 2018](#) lanceerde **KBC** een 'SRI' (Sustainable Responsible Investment)-versie van haar bestaande KBC Pricos-pensioenfondsen. Het betreft dus een nieuw fonds. Mensen die al eerder geïnvesteerd hebben in het pensioenspaarfonds van KBC, moeten daarom een overdracht van hun investering vragen indien ze van de nieuwe duurzame versie willen genieten. Alhoewel dit kosteloos kan, zou het beter geweest zijn indien KBC een nieuw duurzaam beleid had toegepast op haar bestaande fonds. Bovendien heeft KBC nog geen SRI-versie van haar KBC Pricos Defensive fonds ontwikkeld. De bank laat daarom beleggers die tegelijkertijd een duurzame maar ook een defensieve benadering (met minder risico) willen in de kou. Vaak wordt deze versie gekozen door mensen die de pensioenleeftijd naderen.

ING kondigde in [oktober 2018](#) aan dat haar Star Fund-pensioenfonds "duurzamer wordt". Dit is een transformatie van het bestaande fonds. Voor dit fonds hebben we het nieuwe beleggingsbeleid geëvalueerd, maar kunnen we de werkelijke impact op de portefeuille nog niet inschatten, omdat deze pas aan het eind van het jaar wordt gepubliceerd. We moesten ons dus tevreden stellen met de laatste publicatie van 30 juni 2018, waarop het oude beleid van toepassing was.

In dit onderzoek hebben we de drie bovengenoemde fondsen geanalyseerd. Om dit te doen, hebben we het beleggingsbeleid van deze pensioenspaarproducten onderzocht. Welke strategieën worden gebruikt om 'de portefeuille' duurzaam te maken? Welke activiteiten of controversiële sectoren worden door het fonds uitgesloten? Zijn er uitzonderingen of tegenstrijdigheden? Is er een positieve selectie? Voor elk fonds hebben we de sterke punten en verbeterpunten gedefinieerd. Aan het einde van dit document vindt u hierover een gedetailleerde vergelijkende tabel.

We hebben daarnaast ook zorgvuldig de laatst gepubliceerde portefeuilles van deze fondsen nagekeken. In dit tweede deel hebben we onderzocht of er bedrijven of staten in de portefeuille zitten die een risico vormen met betrekking tot vijf thema's (humanitair recht, sociaal recht, burgerlijk recht, milieurecht en goed bestuur) waarrond België internationale verdragen heeft geratificeerd (op basis van een [zwarte lijst](#) van Financité). Tenslotte hebben we gecontroleerd of de fondsen effecten bezitten van bedrijven die zijn gevestigd in een belastingparadijs.

KBC Pricos SRI

In haar [beleggingsbeleid](#), stelt KBC dat zij "een combinatie van best-in-class benadering met uitsluitingsregels" hanteert. Met de best-in-class benadering selecteert de bank de beste spelers van verschillende sectoren, op basis van ecologische, sociale en bestuurscriteria. Met uitsluiting bedoelt men de uitsluiting van volledige sectoren of bepaalde activiteiten.

Wat betreft bont, leer, kansspelen en pornografie, zou de bank strenger kunnen zijn, omdat het momenteel enkel bedrijven uitsluit die meer dan 10% à 25% van hun omzet halen uit deze onethische activiteiten. Anderzijds hanteert de bank voor speculatie op landbouwproducten, wapens, tabak en bepaalde fossiele brandstoffen een nultolerantie. Dit bewijst dat een zeer strikte benadering mogelijk is.

In verband met fossiele energie gaat KBC veel verder dan andere banken, die weinig of geen uitsluitingen toepassen. De bank staat echter nog steeds de winning van kolen voor staalproductie toe en hanteert een zekere flexibiliteit voor de productie van elektriciteit op basis van gas en uranium.

Zowel kleine als grote bedrijven moeten "hoog scoren op het milieu, sociaal beleid en goed bestuur" om in de portefeuille te geraken. KBC is [heel transparant over de scores van deze bedrijven](#), wat uitzonderlijk is.

Wanneer we de portefeuille screenen, merken we daarin echter bedrijven als Bouygues, Dassault, Arcelor Mittal of Starbucks op, die niet echt een onberispelijk maatschappelijk gedrag vertonen. Deze staan niet op de [zwarte lijst](#) van Financité in tegenstelling tot Deutsche Telekom (dat 0,36% van de portefeuille vertegenwoordigt). Dit bedrijf staat op de zwarte lijst omdat het betrokken was bij de **schending van arbeidsrechten** in de Verenigde Staten. Daarnaast wordt in de portefeuille ook een bedrijf (Arcelor Mittal) genoteerd in een belastingparadijs, namelijk **Luxemburg**.

vdk Pension Fund

Het [beleggingsbeleid](#) van het pensioenfonds van vdk bank stelt dat de geselecteerde bedrijven eerst een 'duurzaamheidsfilter' passeren. De bedrijven moeten vooreerst voldoen aan de Global Compact regels van de Verenigde Naties, over mensenrechten, arbeidsomstandigheden, het milieu en de strijd tegen corruptie. De ESG (Environmental, Social and Governance) dataleverancier Sustainalytics, geeft "controversiële activiteiten" voor elk bedrijf weer, met een waardering van 1 tot 5. De slechtste bedrijven, die een score 5 krijgen, worden automatisch uitgesloten. De bedrijven met een score 4 worden besproken binnen een commissie van interne en externe deskundigen. Degenen wier controversiële activiteiten worden beoordeeld tussen 1 en 3 kunnen echter automatisch worden opgenomen in de portefeuille.

vdk bank past een nultolerantie toe op de wapen-, defensie-, tabak-, pornografie- en kansspelen sector en een beperkte tolerantie voor bont, leder, op dieren geteste producten en GGO's. In de energiesector sluit de bank investeringen in onconventionele fossiele energie (zoals schaliegas en oliezanden) en nucleaire en op steenkool gebaseerde energieopwekking uit. Anderzijds bevat de portefeuille wel nog steeds beleggingen in andere **fossiele brandstofactiviteiten** (voor ongeveer **5% van de portefeuille**), waaronder de steenkoolindustrie.

Hoewel dit beleid tamelijk streng lijkt, is het resultaat van de screening van de portefeuille met de zwarte lijst teleurstellend: **2,26% van de portefeuille** wordt belegd in bedrijven die zich niet houden aan de principes vervat in de door België geratificeerde verdragen waaronder:

- **Humanitair recht:** Heidelberg Cement ontgint een steengroeve in de onwettige bezette gebieden op de Westelijke Jordaanoever in Palestina. Sinds de bezetting werden licentierechten en royalty's aan de Israëliëse staat betaald. Deze grondstofontginning schaadt daarenboven de plaatselijke bevolking;
- **Sociaal recht:** Ryanair Holding waarvan het moederbedrijf de elementaire vakbondsrechten niet respecteert;
- **Goed bestuur:** het farmaceutische bedrijf Sanofi is betrokken bij verschillende gevallen van corruptie binnen de medische sector in China, Afrika en het Midden-Oosten.

Het opnemen van dit type bedrijven in een portfolio dat zich als 'duurzaam' profileert, doet ons tandenknarsen. Bovendien zitten er effecten van bedrijven gevestigd in **Luxemburg** en **Guernsey**, een belastingparadijs bij uitstek, in de portefeuille.

ING Star Fund

In het [beleid](#) van Star Fund staat dat het fonds "ernaar streeft een verantwoordelijke belegger te zijn". Ten eerste zien we dat "zijn investeringen niet betrekking hebben op bedrijven die direct betrokken zijn bij de ontwikkeling, productie, onderhoud of handel van **controversiële wapens**". Dit is echter niets meer dan de wetgeving respecteren, want sinds 2008 kan geen enkel fonds, of het nu 'duurzaam' is of niet,

dit soort investeringen doen. België was toen trouwens een pionier in deze materie, mede dankzij campagnes van FairFin en de vredesbeweging.

Daarnaast zou het fonds niet beleggen in bedrijven die niet voldoen aan algemeen aanvaarde normen:

- de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens;
- de fundamentele conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO);
- de richtlijnen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) voor multinationale ondernemingen;
- of die nauwe banden hebben met dictatoriale regimes.

ING's nieuwe 'duurzame' beleid sluit **slechts gedeeltelijk** andere controversiële sectoren uit zoals wapens, tabak, pornografie, kansspelen, bont en leer. De bank sluit grotendeels bedrijven uit die kernenergie produceren, maar biedt een uitzondering voor groene obligaties die deze bedrijven zouden uitgeven, ervan uitgaande dat ze alleen groene energieprojecten zouden financieren. De praktijk wijst echter uit dat men dit principe niet blindelings mag vertrouwen. **ING sluit verder geen enkele andere sector uit, ook niet de fossiele energiesector.**

Dit nieuwe beleid, dat dateert van oktober 2018, is nog niet terug te vinden in de laatste portefeuille die online beschikbaar is en dateert van eind 2017. Op basis hiervan merken we dat het fonds in een aanzienlijk aantal bedrijven belegt die de internationale verdragen die door België zijn geratificeerd niet respecteren, wat neerkomt op meer dan **4% van de portefeuille**. Zo vinden we bijvoorbeeld, om er maar een paar te noemen (anderen werden eerder al genoemd), de volgende bedrijven vanwege **niet-naleving van verdragen**:

- **Milieu:** Rio Tinto is mede-eigenaar van de Grassberg goudmijn. Hierbij wordt een grote hoeveelheid afval, ongeveer 230.000 ton per dag, rechtstreeks in de natuur geloosd en vervuult zo de grond en waterwegen.
- **Milieu:** Exxon Mobil is in de VS heel actief in onderzoek, lobbywerk en reclame die tegen de energietransitie ingaat.
- **Sociale rechten:** VF Corp is een groep in de textieldistributie met ongeveer dertig bekende merken als Wrangler, Lee, Timberland, Kipling en The North Face, en is betrokken bij schendingen van arbeidsrechten, voornamelijk in Cambodja.
- **Goed bestuur:** Volkswagen heeft uitstoot testen van haar dieselwagens vervalst en daardoor zowel de milieubeschermingsagentschappen, klanten als aandeelhouders bedrogen.

In de portefeuille vonden we tenslotte ook effecten van bedrijven die enerzijds genoteerd zijn in **Luxemburg** en anderzijds in **Bermuda**, dat wel bekend staat om zijn belastingstelsel.

Op basis hiervan is onze evaluatie heel negatief. We zullen pas begin volgend jaar weten of de nieuwe criteria die sinds oktober 2018 worden toegepast, hier verandering in hebben gebracht.

Conclusie

Iemand die dit jaar wil beleggen voor zijn pensioen, moet goed opletten indien hij het optimale belastingvoordeel wil bekomen (wat concreet betekent: NIET tussen 960 en 1.152 euro investeren).

Momenteel zullen bewuste pensioenspaarders zich tevreden moeten stellen met een beperkte keuze en die niet helemaal bevredigend is op maatschappelijk vlak. De weinige pensioenspaarproducten die een beleid hebben rond milieu-, sociale en bestuursaspecten, selecteren uiteindelijk toch een aantal bedrijven waarvan het gedrag niet door de beugel kan.

De vooruitgang die het afgelopen jaar is geboekt, is echter het vermelden waard. Vooral KBC, dat een pensioenspaarfonds heeft gelanceerd met een aanzienlijke uitsluiting van fossiele brandstoffen, doet een stap vooruit. Wel is het echter jammer dat de bank niet de volledige bestaande fondsen heeft aangepast.

We hopen dat deze spelers deze eerste stappen zullen voortzetten en zullen worden vergezeld door andere financiële instellingen die een pensioenspaarproduct zullen aanbieden dat niet alleen 'minder slecht' is, maar echt innovatief op maatschappelijk vlak. De vraag vanuit investeerders is in elk geval aanwezig.

In bijlage: Gedetailleerde overzichtstabel van de drie pensioenspaarproducten

FairFin v.z.w. - december 2018

Auteurs: Sébastien Mortier (FairFin) en Annika Cayrol (Financité)